

י"א חשון תשע"ב (08.11.2011)

עץ האשל - בתורה - לפרשת וירא

"וַיֵּטַע אֲשֵׁל, בְּבֵאֵר שֶׁבַע; וַיִּקְרָא-שָׁם, בְּשֵׁם ה', אֶל-עוֹלָם" (בראשית ט"ז)

התורה מספרת לנו על נטיעת עץ האשל, לאחר הסכסוך של אברהם עם מלך גרר, העץ ניטע לאחר כריתת ברית השלום עם אבימלך – וישנו קשר בסיפור הדברים, בין נטיעת האשל לבין הברית או הבאר - ר' אברהם אבן עזרא מציין שהעץ ניטע לאות – כלומר כסימן בעלות לבאר. עץ האשל מתחלק למספר סוגים קטנים וגדולים – על פי חוקר הבוטניקה המקראית ד"ר יהודה פליקס הזיהוי המתאים לסיפורנו הוא אשל הפרקים – אשל גבוה ומאריך ימים שיכל לגדול בקלות בבאר שבע לצמוח במהירות ולספק צל ועצה לחימום ולהסקה. תכונה מיוחדת לעץ האשל היא צמיחתו המהירה.

מחקרים מראים שקצב הצימוח של העץ מהיר מאוד: בשקלול כמות הביומאסה והערך הקלורי שלה, העץ מייצר פי 2 עד 3 ביומאסה יותר מכל גידול מעוצה אחר ידוע בעולם, ואף יותר מקנים מהירי צימוח באזורים טרופיים (!): כ-7.5 טון נטו לדונם לשנה. זאת ועוד, האשל הזקוף הוא בעל ערך קלורי גבוה: כ-4,600-4,800 קילו קלוריות לק"ג עץ יבש לעומת 3,500-4,000 ברוב החומרים הצמחיים (עיינו בקישורית לאתר "הידען")

עובדה מרתקת היא יכולת השרידות של האשל באזורים יבשים ובאדמה מלוחה. העץ משתמש במלח המצטבר על העלים לספיחת מים מהלחות שבאוויר. הנוזלים מצטברים על העלים ונשפכים על האדמה, כך מרוויח העץ גם מים שמרוויח את צמאונו ביובש המדברי וגם יכולת להשמיד את עשבייה הצומחת מתחתיו – שאינה יכולה לצמוח בגלל תמיסת המלח הנשפכת עליה. ניצחון בתחרות על המים מאפשר לעץ האשל לשרוד ולא לאבד מים יקרים ביובש המדבר.

גם אברהם אבינו בנסיונו להתיישב בנגב חפר בארות מים, והתמודד עם הרועים בסביבתו על מקורות המים המצומצמים בנגב וניצח בתחרות על המים. ואכן כל עניינו של האשל לפי ר' אברהם אבן עזרא על-פי ההקשר הוא נטיעה "לאות" כמו דגל או לוגו של בעלות שמתנוסס במקום, כך גם שם המקום וגם צורת הברית היא לאות על הבעלות על הבאר... "והוכח אברהם, את-אבימלך, על-אדות באר המים, אשר גזלו: עבדי אבימלך. ויאמר אבימלך: לא ידעתי, מי עשה את-הדבר הזה; וגם-אתה לא-הגדת לי, וגם אנכי לא שמעתי--בלתי היום... מה הנה, שבע כבשת האלה, אשר הצבת, לבדנה? בעבור תהיה-לי לעדה, כי חפרתי את-הבאר הזאת. על-כן, קרא למקום ההוא--באר שבע: כי שם נשבעו, שניהם."

חכמינו ז"ל דרשו את המילה אשל כראשי התיבות אכילה שתיה לווייה (ליווי האורח), לשיטתם הקים אברהם פונדק דרכים שבו אירח את האנשים, באמצעות הכנסת

האורחים הפיץ אברהם את אמונת אחדות-האל, המונותאיזם. ואכן רבנו בחיי מרחיב את המשמעות של הנטיעה למטרה רוחנית: "ויטע אשל... כי כיון שהיה לו שם באר רצה לטעת שם אילנות ופרדסים להשקות ממי הבאר שחפר שם, כדי שיהנה מן הפירות הוא והאורחים הבאים אל ביתו. ומפני שהשתדלות הצדיק בנטיעות אינו אלא הכנה לפעולות שכליות, לכך סמך מיד: ויקרא שם בשם ה'"

רש"י מביא את דברי התלמוד כפירוש: "אשל" - רב ושמואל (שניים מחכמי התלמוד, חולקים בפירוש המילה) חד (אחד) אמר "פרדס" להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה. וחד אמר "פונדק" לאכסניא ובו כל מיני פירות.. "ויקרא שם בשם ה'" - על ידי אותו אשל, נקרא שמו של הקב"ה אלוה-ה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים, אמר להם: ברכו למי שאכלתם משלו! סבורים אתם שמשלי אכלתם?! משל מי שאמר והיה העולם אכלתם...

העץ במדבר מהווה מקור לצל לאירוח אורחים. חיפוש בתנ"ך מעלה מספר סיפורים שקורים בטבע מתחת לעצים. גם כאשר מגיעים המלאכים בדמות אורחים לבשר לאברהם על הריונה של שרה, הוא מציע להם "...והוא יֵשֵׁב פֶּתַח-הָאֵהָל, כָּחֵם הַיּוֹם. וַיֵּשֶׂא עֵינָיו, וַיֵּרָא, וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים, נֹצְבִים עָלָיו; וַיֵּרָא, וַיֵּרֶץ לְקִרְאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל, וַיִּשְׁתַּחוּ, אַרְצָה... יִקַּח-נָא מֵעֵט-מִים, וְרָחֲצוּ רַגְלֵיכֶם; וְהִשְׁעֵנוּ, תַּחַת הָעֵץ. וְאָקַח פֶּתַח-לֶחֶם וְסֻעֲדוּ לְבָכֶם, אַחֵר תֵּעָבְרוּ.... וְהוּא-עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ, וַיֹּאכְלוּ. (בראשית י"ח)

(בדרך אגב: יש מרבותינו שביקרו את מעשה הנטיעה לשם ה' כרעיון של נטיעת עץ האשרה לעבודה זרה, שהיא אסורה – אך כמובן בימי האבות עדיין לא ניתנה תורה) לעץ האשל תכונות רפואיות שונות, ברפואה העממית: הבדווים בנגב מכינים מעליו תה לנשים אחרי לידה: לסייע לירידת השליה, לניקוי הרחם ולשיכוך כאבים שלאחר הלידה. הבדווים מכינים משרה מקליפת העץ ומשורשיו נגד פטריות וכינים, לרפואת העינים ולהכשות נחשים. הרמב"ם דיווח כי פרי ה"תמריץ" (האשל) היה מרכיב בתרופה לטיפול בעקיצת עכביש. לדבריו, היה זה "סם מנגב ומדקדק" – חם ויבש...

קישורים:

האשל כפתרון לבעיית האנרגיה - <http://www.hayadan.org.il/energetic-tamarix-1610113>

אנשי האשל - <http://cafe.themarker.com/post/56902>